

Ebben az időben Londonban a Király Színház zenekarának elsőhegedűse, koncertmestere volt, ami 20 éves létére nagy karriert jelentett. Amikor hírt szerzett az itthoni eseményekről, otthagyta a jól jövedelmező zenekari állást és hazasietett Pestre. Katonának jelentkezett és kiképzés után Klapka György seregéhez került.

Barátai körében gyakran beszélt Görgey Artúr tábornokkal történt első találkozásáról. Ez annál inkább is felejtethetetlen volt számára, mert Görgey eleinte nem tűrte hadtestében a zenészeket. Véleménye az volt, hogy ezek mulatozásra szoktatják a tiszteket és a lazítják a fegyelmet. Később változott a véleménye és amikor a bányavárosban táborozott, törzskara részére cigányzenészeket hozatott. Nagy mulatozásokat rendeztek. Ezután találkozott Reményi Edével, aki baráti körét szórakoztatta hegedűjével. A szobába lépő tábornokot nagy lelkesedéssel fogadták. Görgey ekkor a hegedűshöz lépett:

– Kicsoda ön hadnagy Úr? – kérdezte

– Tábornok Úrnak alássan jelentem Reményi Ede hadnagy vagyok.

Görgey válaszolt:

– Hallottam már az ön hírét. Valóban ön az a híres hegedűs?

– Én vagyok tábornok úr – felelt a hegedűs.

A tábornok bölintott:

– Ön mától kezdve szárnységédem! De a hegedűjére is szükségem van és szüksége van az egész hadseregnek. Most pedig uraim ne zavartassák magukat! Engedelmmükkel én is maradok.

Reményi kézbe vette a csodálatos hangú és remek lakkozású hegedűjét. A Repülj fecském-et játszotta, ami egykor Rákóczi Ferenc fejedelem nótája is volt.

Reményi Ede csatáról-csatára követte a honvédeket. Debrecenben járt, amikor megalakult Kossuth Lajos kormánya. Ott volt Budavár ostrománál és zenekara élén a Rákóczi-indulót hegedülte. Amikor Görgey Világosnál a fegyvert letette Reményi Edének is menekülni kellett. Amikor kérdezték tőle, hogy merre megy, így felelt: – „A nagyvilágba. Itt vége a magyar dalnak. Ki tudja mikor csendülhet fel ismét hegedűmön a Rákóczi induló. Hallom fel is vagyok adva a császáriaknál, mert Hentzinek elmuzsikáltam a Rákóczi indulót.” A császáriak mindenfelé keresték őt, de barátai és jóakarói révén sikerült kijutnia az országból. Távozásának éjszakáját barátai körében töltötte és mielőtt elbúcsúzott volna, hegedűjén a Repült Fecském-et játszotta.

Az önkényuralom idején az osztrák kormány a magyar zenét sújtó intézkedések sorozatát rendelte el. A Rákóczi-indulót és a Kossuth nótákat halálbüntetés terhe alatt tilos volt énekelni, vagy muzsikálni. A zenekarok csak cenzúrázott műsorokat mutathattak be. A magyar zenét még a magánlakásokban sem engedték.

A cigánymuzsikusok ezeket az intézkedéseket sorra megszegték. Rendületlenül játszották azokat a dalokat, amelyeket a némaságra ítélt akkori szerzők életük kockáztatásával is megírtak. Ezzel a magatartásukkal a cigányzenészek, a szerzők és az őket pártoló, hallgatóság a nemzeti öntudat és a magyar hazafiság emlékezetesen kifejező jelképeivé váltak.

Somogyóári S. Gyula

1848 költői előhangja: a Toldi

Az 1980 körüli években, amikor az egri Ho Si Minh (ma: Eszterházy Károly) Tanárképző Főiskolán még egyik jelszó volt: „Előre a kommunista felsőoktatásért!” – csak bűjtatva lehetett megemlékezni az 1956. október 23-án kirobbant forradalomról. Valamilyik akkori október 23-án egy főiskolai magyar nyelvészeti órám elején megkérdeztem hallgatóimat: „Tudják-e, milyen jelentős magyar nemzeti eseménynek van ma az évfordulója?” A kérdést nagy csend követte, hiszen akkoriban még nem lehetett elismeréssel szólni 1956-ról, sőt az akkori forradalomra való legcsekélyebb pozitív utalást sem tűrte a felsőoktatásban a Kádár-rendszer. A kínos csendet azzal oldottam fel, hogy egy másik „forradalmi” tette utaltam, közölve

meglepődött hallgatóimmal: *Arany János 1846-ban ezen a napon fejezte be a Toldit, s az elbeszélő költemény kéziratának végéhez be is írta: Vége oct. 23-án 1846.*

Ez a nagyszerű költői mű ma is egyik legismertebb és legértékesebb nemzeti kincsünk. Megjelenése idején és ma is – másfél századdal később – biztató életpéldát állít elébünk: igenis minden rosszal szemben győzhet a jó ügy, ha az egyéni kiválóság nem öncélú, hanem a közösséget, a hazát is akarja szolgálni.

1846 februárjában hirdette meg emlékezetes pályázatát a Kisfaludy Társaság: „Készíttessék költői beszély, versben, melynek hőse valamely, a nép ajkain élő történeti személy, péld. Mátyás király, Toldi Miklós, Kádár vitéz stb. Forma és szellem népies legyen.”

Arany János akkor még szülőhelyén, Nagyszalontán lakott, melynek egykor a Toldiak voltak a földesurai; a ma is meglevő, de már befödött szalontai Csonkatorony a hajdúk várának maradványa. A költő nagy kedvvel látott munkához. Néhány hónap – talán fél év – alatt elkészült a remekmű: az előhangból és tizenkét énekből álló *Toldi*.

Ez a nagy terjedelmű költemény tizenhárom más személy művével, tizenhárom versenytársával együtt vett részt a pályázaton. A tizennégy pályaművet a Kisfaludy Társaság által kijelölt öttagú bizottság bírálta el: Vörösmarty Mihály, Garay János, Gaal József, Bártfay László és Tóth Lőrinc. *Vörösmarty* véleménye így hangzott: „A beküldött munkák között kétségtelenül *Toldit* illeti az elsőség. A kifejezések ősi egyszerűsége mellett a világos szerkezet, nagyszabású és sok bensőséggel bíró jellemek, a tisztán és következetesen népies előadás jóval fölül emelik a többi pályázókon.” A bírálóbizottság többi tagja: Garay, Gaal, Bártfay és Tóth Lőrinc is a Toldinak ítélte az elsőséget.

Hamar eljutott az egyöntetű lelkes elismerés híre *Petőfi*hez is, aki elkérte a Toldi kéziratát a Kisfaludy Társaság titkárától, Erdélyi Jánostól, s miután végigolvasta Arany elbeszélő költeményét, 1847. február 4-én levéllel és verssel köszöntötte „Toldi íróját”. *Petőfi* „meleg kézfogásra, forró ölelésre” küldi lelkét a nagyszalontai költőtárhoz. Arany János jutalma a 15 aranyról 20-ra főlemelt pályadíj mellett *Petőfi* szenvedélyes hangú dicsérete: „Ha hozzád ér lelkem, s meg talál égetni: / Nem tehetek róla... te gyújtottad úgy fel! / Hol is tehetél szert ennyi jóra, ennyi / Szépre, mely könyvedben csillog pazar fénnel?” A Toldi kinyomtatását is *Petőfi* sürgeti, hogy Aranynak ezt a művét minél előbb „bámulhassa két ország”: a tulajdonképpeni Magyarország és Erdély.

Elsőként a Szépirodalmi Szemle 1847. május 23-i száma adta hírül a magyar olvasóközönségnek, hogy néhány nap múlva megjelen Arany János pályadíjnyertes Toldija. Kinyomtatása után a művet elsőnek Vahot Imre Pesti Divatlapja ismertette, 1847. június 27-én. „Jólesik látnunk a becsület és érdem emberét fölemelkedni” – írta e folyóirat szerkesztője. Érdemes idéznünk ezt a mondatot, mert úgy érezzük, egyaránt jól jellemzi a mű főszereplőjét és Arany Jánost. Ilyen emberekre van szüksége a hazának, de nem egy-két, hanem sok-sok becsületes és érdemes emberre. A megjelent elbeszélő költeményről az első alapos, komoly ismertetőt azután 1847. július 11-én a Szépirodalmi Szemle közölte, Toldy Ferentől. Nagy írónk, Eötvös József magánkörben úgy nyilatkozott: olyan értékes irodalmi alkotás a Toldi, hogy érte mindent odaadna, amit életében írt és írni fog.

De Arany János Toldija tulajdonképpen csak évtizedekkel a megírása (és az 1847. évi első kiadása) után hódította meg a szélesebb olvasóközönséget – az iskolai irodalomtanítás révén. Nemzedékek nevelkedtek föl úgy, hogy a Toldi előhangját és egy-két énekét könyv nélküli szöveggént is megtanulták. Ma is százezrek ismerik például az előhang varázslatos szépségű sorait: „Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon, / Messziről lobogva tenger pusztaságon: / Toldi Miklós képe úgy lobog fel nékem / Majd kilenc-tíz emberöltő régiségben.”

A költő ennek a „jó Toldi Miklósnak” nem csupán a nagy erejéről és hőstetteiről akart és tudott írni, hanem e szeretetre méltó fiatal embernek a gazdag lelki világáról, jellembeli értékeiről, a cselekedeteit vezérlő, nem közönséges indulatairól, e „pórsuhanc” fölemelkedési vágyáról és jóra törő küzdelmeiről. Arany művének főszereplőjében nem egy önző, mai szóval csupán önmegvalósításra törekvő valakit ismerünk meg, hanem olyan ifjút, aki hön szerette édesanyját, és buzgón tudott az Istenhez fohászkodni. Amikor bajnok lett belőle, „véde az erőtlent, a királyt, országot”.

Ez az elbeszélő költemény immár több mint százötven év óta a szép magyar nyelven való szólásnak is egyik legszebb példája irodalmunkban. Ki ne emlékeznék például a Toldi XI.

énekének kezdő soraiban a hajnal csodálatosan szép megszemélyesítésére: „Fölvevé a hajnal piros köpenyegét, / S eltakarta vele az égboltnak felét, / De nem volt oly kényes a bársony ruhába’, / Hogy be ne pillantson a szegény csárdába.”

Arany János 1846-ban írt és 1847-ben megjelent Toldiját úgy is értékelhetjük, hogy mintegy előhangja volt az 1848. március 15-ével kezdődő eseményeknek: hiszen a magyar nép „talpra állásának”, öntudatos nemzeté formálódásának a lehetőségét is sugallta még a Petőfi Sándor-i „Talpra, magyar...” előtt.

Pásztor Emil

Történelmi emlékhelyek a Kassa melletti Magyarbódon

Kassától keletre a Tarca völgyével párhuzamosan húzódik egy másik völgy, az Ósva völgye. A Tarca ismertebb folyó, Eperjessel kapcsolatban gyakran emlegetik, a várost Tarca menti Athénnek becézik. Az Ósva patakról már kevesebben tudnak, pedig ennek völgyében is élnek magyarok. Ez a vidék is szerepet játszott, ha szerényebb módon is, a magyar történelem, különösen a múlt században, 1848 táján.

Az Ósva völgyének központi faluja Magyarbód. A község valószínűleg, Árpádkori település, ugyanis egy megmaradt főúri végrendeletben 1276-ban említik először Bódot *Bewd* néven. A község lakói büszkéek erre, hisz a híres „kincses Kassa” is ebben a században szerepel először a Szepességi Krónikában, mindössze 60 esztendővel korábban, 1216-ban.

A honfoglalás után az Aba nemzetség szállásterülete a vidék, melyet a nemzetséghez tartozó örök, gypüvédő katonanépek szálltak meg. Később királyi adományként az Aba nemzetség győrkői ága kapta meg, az ő birtokrészük lett. Lakói szenvedtek a pestistől, kole-rától, tűzvészről, sáskajárástól, aszálytól egyaránt. Egyszerű földművesek voltak, de iparkodó emberek, akik a történelem megannyi csapása ellenére is felvirágoztatták a falut. Szorgalmuk mellett jó magyarok és később buzgó reformátusok is voltak, és azok is maradtak az egymást követő népkeveredési hullámok, a szláv környezet közelsége és az ellenreformáció térhódítása közepette is.

Milyen szellemi értéket kapott a lakosság többségét kitevő paraszti nép a református egyháztól a századok folyamán itt ezen a helyen Magyarbódon? Elsősorban Istenben való hitet kapott, amit munkája közben a természet világában is érzékelni tudott. Így lett teljessé isteni gondviselésbe vetett bizodalma. Azután az anyanyelv tisztaságát – hiszen Szenci Molnár Albert szoltárain és Károli Gáspár ízes, magyar nyelvű igéin nevelkedett. Így formálódott etikai érzéke, világnézete és gondolkodásmódja. Az egyház puritán szelleméből következő fegyelmző szerepe is befolyásolta életét. Kapott mindezekon kívül hitet, bizodalmat a jövőre nézve. Ez a hit és bizodalom segítette át történelme válságos időszakain.

Ennek tudható be, hogy amikor eljött 1848 március tizenötödike, az újkori magyar történelem legjelentősebb napja, a forradalom kezdete, a bódiek tudták mi a teendő, hol a helyük, kitűnőre vizsgáztak, papjukkal együtt.

1. Alig kiáltotta ki magát a fiatal Ferenc József császárrá, máris kiadta a parancsot a magyar határ körül gyülekező osztrák haderőnek a támadásra. Gróf Schlick Ferenc tábornok – a régi osztrák hadsereg egyik legképzettebb tisztje – 1848. december 6-án 8000 főnyi hadosztálya élén mintegy félszáz ágyúval a Duklai hágónál átlépte az országhatárt. Három nap múlva Eperjesen volt, majd kétnapi pihenő után Kassa felé húzódott. A Honvédelmi Bizottmány még október elején népfelkelést hirdetett a Felvidék megyéiben. A kormány a toborzott csapatok élére Pulszky Sándor ezredet állította. Kossuth szözeata nem hangzott el nyomtalanul; Pulszky parancsnoksága alatt csakhamar négy-ötezer főből álló nemzetőr csapat gyűlt össze Eperjes és Kassa vidékén. Később a dandár már 7000 főre rúgott, de zöme továbbra is gyakorlatlan, lőfegyverhez, ágyúdörgéshez nem szokott nemzetőrből állt.